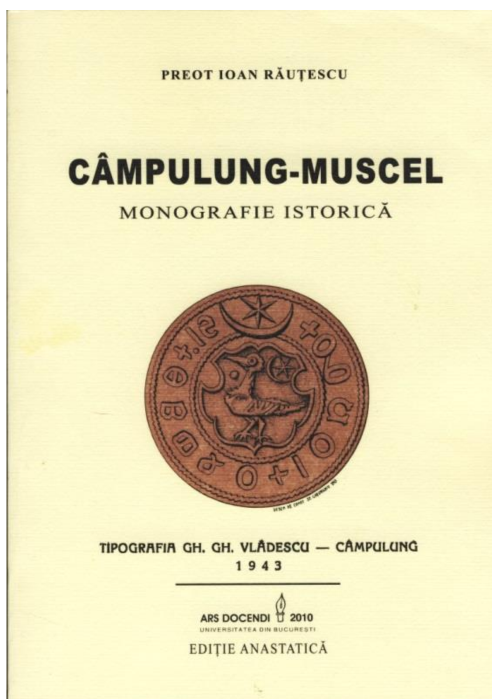
O AVENTURĂ BALCANICĂ
în căutarea celei mai vechi mărturii documentare scrise în limba română

La 29-30 iunie 2021 se vor împlini 500 de ani de la apariția celui mai vechi text păstrat în original în limba română, prima de pe teritoriul Vechii Dacii, mărturie documentară scrisă în limba română și recunoscută de către comunitatea științifică românească ce se conține în ***„ Scrisoarea lui Neacșu din Câmpulung către Johannes (Hans) Benkner, judele Brașovului”****. În această vară am sărbătorit doar 495 de ani de la apariția acelui document istoric epocal. Numai că...*

In 1521 *Neacşu Lupa, negustor din Câmpulung,* trimite o scrisoare Braşovenilor. E cel mai vechiu document de scriere românească, cunoscut până în timpurile de faţă. Neacşu dă ştiri Braşovenilor privitoare la mişcările făcute de Turci la hotarele ţării. El e cunoscut şi din socotelile de vamă ale Braşovului, căci făcea negoţ mai ales cu peşte adus dela Dunăre şi cu mărfuri turceşti pe care le vindea Braşovenilor. Iată cuprinsul acestei scrisori: [3])

„Înţeleptului de bun neam şi cinstitului, de Dumnezeu dăruitului, dumisale „Hanăş Begner din Braşov, multă sănătate dela „*Neacşu din Câmpulung* [4]).

„Aşijdere dau ştire dumitale *za* lucrul Turcilor, „cum am auzit eu că împăratul au eşit den Sofia „şi aminterea nu e şi s'au dus în sus pe Dunăre. „*Ipac* să ştii dumniata că au venit un om dela „Nicopole de mi-au spus că au văzut cu ochii „loi, că au trecut ceale corăbii ce ştii şi domniata „pe Dunăre în sus; *ipac* să ştii că bagă din toate „oraşele câte 50 de omini, să fie în ajutor în co- „răbii *Ipac* să ştii cum s'au prins nişte meşteri den „Ţarigrad cum vor treace acele corăbii la locul „cela strâmptul ce ştii şi dumniata.

„*Ipac* spui dumitale de lucrul lui Mahomed „beg, cum am auzit de boiari ce sânt megiaşi şi „de gineri-meu Negre, cum i-au dat împăratul „slobozie lui Mohamet beg, cum pre (unde) i-o fi „voia pren Ţara Românească, iar el să treacă. „*Ipac* să ştii dumniata că era frică mare şi (lui) „Basarab de acel lotru de Mahamet bey, mai „vârtos de domniile voastre. *Ipac* spui dumitale ca „mai marele mieu de ce-am înţeles şi eu, eu spui „dumitale, iar dumneata eşti înţelept. Şi aceste „cuvinte să ţie dumniata la tine, să nu ştie umini mulţi. Şi dumneavoastră să vă „păziţi cum veţi şti mai bine şi *Dumnezeu să te bucure* [5]).

Neagoe Basarab (1512—21) voevodul despre care se vorbeşte în scrisoarea lui Neacşu din Câmpulung către Braşoveni.

[1]) *I. Bogdan* op. cit pg. 221.
[2]) *I. Bogdan* „Documente şi regeste" pg. 138—40.
[3]) Cf. *N. Iorga* „Studii şi Documente" vol. X pg. 282—3 şi *Stoica Nicolaescu* „Documente slavo-române" pg. 24—6.
[4]) Aceste cuvinte în *slavoneşte*, numai restul textului în româneşte.
[5]) Cele 4 cuvinte din urmă în slavoneşte, ca şi inceputul.

Acum zece ani am aflat pentru prima dată despre **o nouă posibilă mărturie scrisă în limba română**, mai veche cu aproape o sută de ani decât cea menționată mai sus. Informația am cunoscut-o dintr-un articol semnat de către poetul și jurnalistul bistrițean, Victor Știr, și publicat în cotidianul *„Mesagerul de Bistriță-Năsăud”,* în data de 26 septembrie 2005. Iată un citat din acel articol: „În cartea “Aromânii de ieri și de azi”, apărută la Editura „Scrisul Românesc” din Craiova în 1995 și semnată de Hristu Cândroveanu, găsim o informație despre pisania mănăstirii din satul Linotopi, azi în Grecia. Cândroveanu scrie că, pe la 1972, poetul aromân Nida Boga i-a semnalat că în revista grecească „Makedoniki Zoi” („Viața Macedoniei”), s-a publicat textul: **„CARI VA S-VINĂ ŞI VA SI S-ÎNCLINĂ CU EVLAVIE, LA AESTĂ BISEARICĂ, DUMNIDZĂ VA S-LI AGIUTĂ.**

1426". Pisania a fost scrisă pe peretele sfântului lăcaș în limba aromână, cu litere grecești. Textul nu a fost fotografiat, pentru ca documentul să fie „întreg" și veridic. După cum scrie autorul cărții, nu s-a limpezit nici până azi problema adevărului respectivei pisanii care ar fi dus mărturia de limbă românească înaintea scrisorii boierului Neacșu cu o sută de ani**. Dacă la nivel de instituții ale statului nu s-a putut mai mult, poate vreun binevoitor particular ajunge la biserica „ Sfântul Zaharia" din Linotopi și fotografiază textul care poate deveni document".**

La 6 noiembrie 2008 și poetul Nicolae Dabija mărturisea într-un editorial din săptămânalul „Literatura și Arta" că a dorit să ajungă la Linotopi să vadă textul dat doar că entuziasmul i-a pierit după ce a aflat că inscripția a fost răzăluită la indicația preoților greci în timpul unor reparații ale bisericii. Peste cinci ani Nicolae Dabija a revenit la tema data într-un articol din revista AȘM, „Akademos"**,** nr. 3, septembrie 2013, intitulat: „Începuturile poeziei noastre", considerând acea pisanie drept cea mai veche poezie, scrisă în dialectul aromân al limbii române cu litere grecești.

Îndemnul lui Victor Știr din articolul citat mai sus a fost atât de convingător încât m-a pus pe jăratec și nu m-am lăsat până n-am atins cu automobilul culmile munților Grammos, unde, conform informației lui Nida Boga și Hristu Cândroveanu, se afla localitatea Linotopi.

Încercări de a atinge acele culmi și de a fotografia pisania mult dorită au fost de tot șase: în 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, participând la festivalurile folclorice ale aromânilor din nordul Greciei, în orașul montan Metsovo (în aromână, Aminciu). De patru ori am ajuns până la Kefalokhori și Eptakhori, localități cu drumuri asfaltate care se află la o distanță de 29 de kilometri de Linotopi. Dar nu puteam continua drumul spre Linotopi cu automobilul pentru că nu exista un drum acoperit măcar cu pietriș. Nici să merg pe jos nu riscam având nevoie de două zile libere de care nu dispuneam niciodată.

Când am pornit la drum spre nordul Greciei a cincea oară, în iunie 2011, încă de la Chișinău mi-am programat să parchez mașina la Eptakhori, să plătesc un ghid ca să merg pe jos ori călare 29 km până la locul care mă atrăgea ca un magnet… L-am invitat și pe Nicolae Dabija la Linotopi dar poetul avea alte drumuri în acea vară și am plecat la drum cu fiul meu Tudor.

Numai că ajungând la Eptakhori am constatat, spre bucuria mea, că nu mai aveam nevoie de ghid și de cal. Drumul era deja acoperit cu pietriș cu finanțare europeană și în a doua jumătate a zilei de 1 iulie 2011 am reușit să ajung cu automobilul la Linotopi. Mare mi-a fost mirarea să constat că localitatea Linotopi nu mai există. Nu are nicio casă, niciun locuitor, și nicio biserică nu exista în acel loc. La intrarea în fostul sat Linotopi am observat un indicator pe care erau incrustate două direcții posibile: la stânga, 9 km până la Gramoștea; la dreapta, 5 km până la **Biserica Sf. Zaharia**. M-am grăbit să vizitez mai întâi localitatea Gramoștea până la care drumul era pavat, admirând istorica localitate Gramoștea de la poalele muntelui cu același nume, localitate care era în curs de reconstrucție la mai bine de un secol după ce a fost lichidată de „binevoitorii" aromânilor, la fel ca și Linotopi. (Cunoscând bine „dragostea" grecilor față de minoritatea aromână nu-mi vine a crede că aceste două localități pline ochi de istorie aromânească au fost distruse de turci sau doar de turci…). Revenind la Linotopi am pornit cu automobilul pe drumul de 5 km spre **Biserica Sf. Zaharia**. Acest drum nu a durat mai mult de trei-patru sute de metri, iar cel de mai departe fiind spălat de ploile torențiale care avusese loc o lună mai devreme și am luat-o pe jos, pe cărare, lăsând mașina și fiul în mijlocul drumului, practic inexistent, și pornind în mare grabă în direcția bisericii printre grămezile

de glod uscat și copaci aduși în cale de ploile de pe panta Grammosului. Pentru că ziua se apropia vertiginos de sfârșit alergam ca un apucat să reușesc să filmez minunea. Am mers până am văzut după ultima cotitură la dreapta o veche și frumoasă biserică. Era **Biserica Sf. Zaharia** spre care ani de zile am tins s-o văd și s-o filmez.

Dar, din nou dezamăgire, aproape totală: Biserica era părăsită și înconjurată doar de ierburi, arbuști și pini seculari; ușa bisericii era închisă ermetic, cheia se afla în broască, dar niciun efort nu mi-a permis să deschid broasca ruginită și ușa, și nici cheia nu se da scoasă din broască. Aveam nevoie de un cleşte, dar de unde să-l iau dacă mașina se afla la cinci kilometri de la biserică?... Deasupra ușii am observat o pisanie cu litere grecești, mai bine zis fragmente de pisanie abia văzute, arse de soare și spălate de ploi. La prima vedere pisania nu părea să fie din anul 1426. Amintirile despre „albastrul de Voroneț", pictura exterioară a Bisericii Mănăstirii din Voroneţ, care-și păstrează culorile de 500 de ani fără mari schimbări, parțial mi-au spulberat îndoielile privind vârsta pisaniei Bisericii Sf. Zaharia. Dar se vedeau bine câteva sloiuri de tencuială puse pe pisanie, urme lăsate de „binevoitorii" de mai târziu. Cercetarea mea a durat până când am filmat fragmentele acestei pisanii și toate detaliile construcției pe din afară și împrejurimile bisericii și, când m-am convins că nu am nicio șansă să pătrund în sfântul lăcaș, ca să văd dacă mai există și în interior vreo pisanie, am pornit la drum spre locul unde mă așteptau Tudor și Toyota noastră. N-am mers nici până la prima cotitură, că l-am observat pe Tudor venind mirat, chiar speriat, în mare grabă, spre mine, deranjat că am lipsit mai bine de două ore și a pornit pe jos să vadă unde m-am înglodat, dar și curios fiind să vadă biserica despre care i-am vorbit totul ce știam în drum spre Macedonia istorică.

Soarele se apropia de orizont când am ajuns la mașină și am luat-o grăbiți la vale până la autostradă, ca să mai parcurgem vreo 150 de km până la Metsovo (Aminciu), unde ne aștepta cu masa întinsă familia aromânilor Ghiorghi și Mușata Platari-Tzimă. El fiind unul dintre cei mai iscusiți pictori aromâni de icoane din lemn din tot nordul Greciei și cunoscut scriitor al aromânilor.

Două zile mai târziu înainte de a porni la drum spre casă Ghiorghi Platari-Tzimă mi-a dăruit (mai corect ar fi să zic: mi-a încredințat pentru păstrare) patru cărți în aromână scrise de el: una intitulată ***VASILI TALABACLU*** (un important scriitor satiric aromân), prefațată, redactată și editată/tipărită la Atena în anul 2007 de Ghiorghi Platari-Tzimă; celelalte trei fiind în manuscris, cu litere latine, pictate și scrise artistic de autor: „***Manuscrisi Armâneshti***"; „***Sculptura bâseritsească pri lemnu shi simbolizările a ljeĭ***"***;*** cel de al treilea manuscris, mult mai voluminos, este o carte de folclor armânesc din Aminciu, localitatea de baștină a autorului. Mi-a oferit cel de al cincilea exemplar din opt scrise de autor cu propria mână, care se încheie cu următoarele cuvinte: „*Manuscrisa aestă carte dit izvoarile a popului Armân, fu scrisă, pictată shi decorate di Ghiorghi Platari-Tzimă Aminciu la anlu 1989 shi are ishită pri optu exemplare: Nr. 5/8*". Manuscrisul este intitulat: „*CÂNTITSI ARMÂNESHTI DI AMINCIU*" cu următoarea dedicație: „*Domnulu Vasile Șoimaru, bunlu oaspe a meu, cu vreare armânească: Ghiorghi Platari-Tzimă. Aminciu, la 03 di Alunar a anlui 2011*".

Mai zicându-mi că voi putea tipări dacă voi dori și dacă voi avea posibilitatea aceste manuscrise doar după plecarea sa în lumea celor drepți… Sper să mă ajute Dumnezeu ca să pot îndreptăți această mare încredere a fratelui meu aromân.

Prin acele locuri am trecut și în vara anului 2012, dar n-am avut timp să mai urc o dată în munții Grammos, să mă conving dacă Biserica Sf. Zaharia și-a mai deschis ușile.

După călătoriile în aromânime am încercat să mă descurc singur cu informațiile obținute în timpul căutărilor mele.

Pe data de 4 noiembrie 2011 am mers cu consăteanca mea de onoare, Zamfira Mihail, la directorul Institutului de Cercetări Sud-Est Europene al Academiei Române, dl N.S. Tanașoca, lăsându-i pentru examinare fotografiile de la Linotopi și manuscrisele lui Ghiorghi Platari-Tzimă. Răspunsul l-am primit o săptămână mai târziu printr-un mesaj internet de la Zamfira Mihail:

„Coane Vasile, astăzi 11.11.11 prof. N.S.Tanașoca mi-a restituit toate cele trei manuscrise originale de la Aminciu, cartea pe care ați primit-o cu autograf și mi-a exprimat regretul că nu-și poate lua răspunderea să vă dea în scris textul transcris din inscripția în limba greacă, deoarece ar trebui s-o verifice la fața locului. Afirmă însă, oral, că **este un fel de binecuvântare, în limba greacă, la intrarea în biserică".**

L-am rugat într-o scrisoare să se documenteze în acest sens și pe prietenul Ghiorghi Platari-Tzimă, care locuiește la Atena, dar care-și petrece toate vacanțele de iarnă și vară la vila sa din munții Pind, la Aminciu-Metsovo, unde s-a născut:

„Prieten drag, în luna august anul trecut v-am trimis un plic recomandat cu fotografii și o scrisoare adresată Dumneavoastră, dar peste 40-50 de zile s-a întors plicul la Chișinău, negăsindu-se adresatul Platari. După aceasta v-am telefonat de multe ori ca să aflu ce s-a întâmplat cu Dv că nu dați niciun semn de viață. Abia săptămâna trecută am reușit să Vă contactez și să mă liniștesc.

Vă mai trimit o dată pozele de la Linotopi, de lângă Gramoștea, acolo unde nu mai este nicio casă, fântână sau măcar o stână. Dar la vreo cinci kilometri am găsit renumita Biserică *Sf. Zaharia* în care se zice că a existat cândva o scriptură/pisanie în limba aromână cu litere grecești, descoperită de către cercetători, dar care în mod enigmatic a dispărut. Din textele anexate ale lui Cândroveanu, Știr și Dabija, vă puteți convinge și Dv de acest lucru. Ar fi o adevărată minune științifică dacă Dv ați găsi urmele acelei scripturi/pisanii din Biserică sau articolul din revista „Makedoniki Zoi".

Vă trimit aceste texte poate Dv prelungiți căutările la Arhivă sau Muzeul de istorie și Vă rog să mă țineți și pe mine la curent cu rezultatele căutărilor acestui document.

Poate reușim?

Așa să ne ajute Dumnezeu!

Al Dumneavoastră prieten și frate,

Vasile Șoimaru,

5 februarie 2013"

Trecuse mai puțin de o jumătate de an de când prietenul Platari m-a bucurat cu un apel telefonic dar care nu m-a bucurat cu nimic în acest sens: nicio urmă de revistă și nici o informație despre pisania mult căutată de la Linotopi. Înainte de a pune punct acestui text, zilele trecute, i-am mai telefonat o dată lui Gh. Platari interesându-mă dacă n-au survenit schimbări în procesul căutărilor noastre comune, dacă nu s-a găsit cumva revista cu pisania fotografiată. Răspunsul a fost prompt: vârsta și starea sănătății nu-i mai permit să facă investigații de acest gen. I-am promis că voi merge la vară la Aminciu, pentru a șaptea oară, iar de acolo, împreună, la Linotopi ca să căutăm urmele posibilei descoperiri. Poate deschidem și ușa bisericii.

Nici încercările mele disperate de a-l contacta telefonic pe Hristu Cândroveanu pentru a pune la cale o întâlnire la București și chiar o călătorie la Linotopi, să aflăm dacă cercetările sale au evoluat de atunci, din anul 1995, n-au adus nici un rezultat. N-am avut norocul să-mi răspundă profesorul la telefon nici o dată (cei care mi-au oferit numărul lui de telefon m-au prevenit că-mi va fi foarte greu să-l contactez, el folosind telefonul mai mult pentru a apela pe alții), ca să aflu la începutul anului 2014 că profesorul aromân a plecat la Domnul pe data de 9 decembrie 2013. Dumnezeu să-l odihnească iar pe noi să ne ajute să scoatem la capăt sarcina pe care ne-a lăsat-o nouă acest minunat patriot și frate aromân de-al nostru.

Doar rugămintea mea insistentă adresată prietenului Valentin Ciumac, Ambasadorul R. Moldova la Atena, să participe la această investigație mi-a fost de bun augur. Așteptând o perioadă de timp răspuns la prima mea scrisoare (electronică) am primit un mesaj-surpriză de la Atena la care au fost anexate trei articole, la fel, surprize: două din revista (Atenție!) „Makedoniki Zoi", numărul din

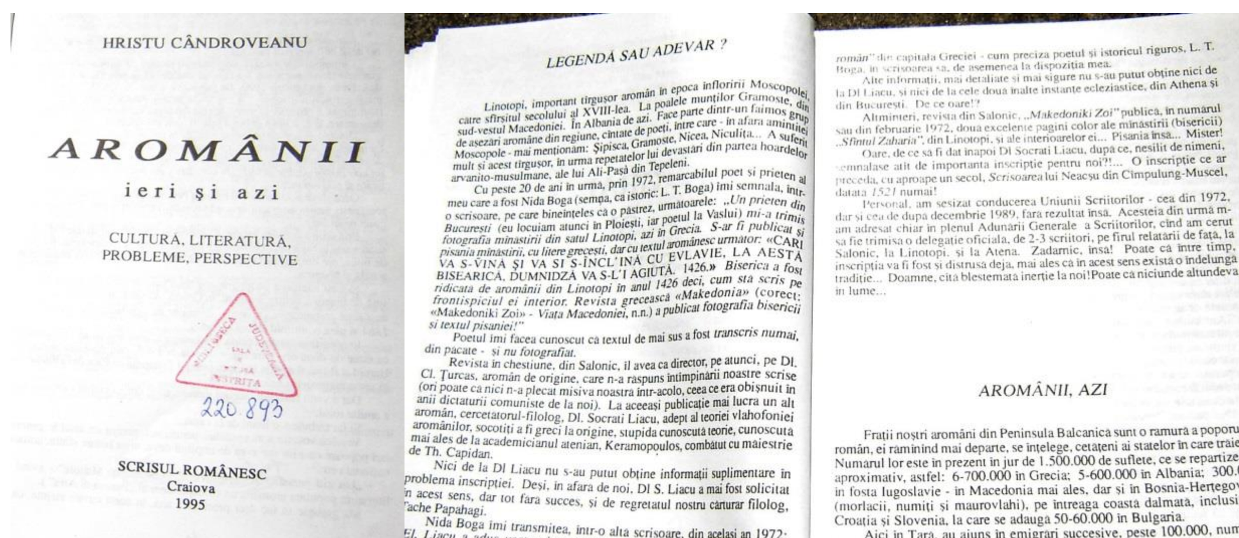
februarie 1972 și un articol la tema dată, descoperit pe un sait grecesc, toate trei traduse în română de lucrătoarea ambasadei Maria Butuc. Așa deci cu ajutorul Ambasadorului Ciumac am putut descoperi la Biblioteca Națională din Atena revista pe care o doreau s-o studieze atât de mult poetul Nida Boga și cercetătorul Hristu Cândroveanu. Iată titlurile acestor trei articole:

1. **Pelerinaj în Linotopi și la Sfântul Zaharia. Autor Dimitrios MAKRIS, profesor. Revista *Makedoniki Zoi*, 1972, februarie;**
2. **Linotopi, țara aghiografilor. Autor Socratis Liakou. Revista *Makedoniki Zoi*, 1972, februarie;**
3. **Macedonia de Vest: Kastoria-Linotopi-Sfântul Zaharia-Veterniko-Grammousta-Moschopoli. Martie 2006. Autor Aggelos SINANIS, scriitor și maistru fotograf (http://www.elladosperiigisis.gr/index.php/2006/198-taxidia-stin-alli-ellada-h-200/447-makedonia-kastoria-linotopi-veterniko-gramosta).**

Aceste trei articole (vor fi postate pe blogul nostru: **www.romaniidinjurulromaniei.ro**) mi-au permis, în sfârșit, să-mi satisfac curiozitatea, să îndeplinesc, parțial sau în totalitate, îndemnul celor patru cercetători interesați în această investigație: Hristu Cândroveanu, Nida Boga, Victor Știr și Nicolae Dabija și să trag unele concluzii ale mele, subiective. Dar desigur cele mai importante concluzii le vor trage profesioniștii din domeniu având la dispoziție traducerea acestor trei texte, traducere efectuată de către doamna Maria Butuc de la Ambasada R. Moldova la Atena cu sprijinul domnului Ambasador Valentin Ciumac, cărora le exprim mulțumiri din partea mea și a comunității științifice românești de pe ambele maluri ale Prutului.

Pentru a înțelege mai profund cele trei articole menționate mai sus vom prezenta în continuare pentru cititorii și cercetătorii interesați un fragment important și grăitor din cartea profesorului **Hristu Cândroveanu, *„Aromânii de ieri și de azi”***:

HRISTU CÂNDROVEANU

AROMÂNII

ieri și azi

CULTURA, LITERATURĂ, PROBLEME, PERSPECTIVE

SCRISUL ROMÂNESC
Craiova
1995

LEGENDA SAU ADEVAR ?

Linotopi, important tîrgușor aromân în epoca înfloririi Moscopolei, către sfîrșitul secolului al XVIII-lea. La poalele munților Gramoste, din sud-vestul Macedoniei. În Albania de azi. Face parte dintr-un faimos grup de așezări aromâne din regiune, cîntate de poeți, între care - în afara amintitei Moscopole - mai menționăm: Șipisca, Gramoste, Nicea, Niculița... A suferit mult și acest tîrgușor, în urma repetatelor lui devastări din partea hoardelor arvanito-musulmane, ale lui Ali-Pașă din Tepeleni.

Cu peste 20 de ani în urmă, prin 1972, remarcabilul poet și prieten al meu care a fost Nida Boga (semna, ca istoric: L. T. Boga) îmi semnala, într-o scrisoare, pe care bineînțeles că o păstrez, următoarele: *„Un prieten din București* (eu locuiam atunci în Ploiești, iar poetul la Vaslui) *mi-a trimis fotografia mînăstirii din satul Linotopi, azi în Grecia. S-ar fi publicat și pisania mînăstirii, cu litere grecești, dar cu textul aromânesc următor:* «CARI VA S-VINĂ ȘI VA SI S-ÎNCL'INĂ CU EVLAVIE, LA AESTĂ BISEARICĂ, DUMNIDZĂ VA S-L'I AGIUTĂ. 1426.» *Biserica a fost ridicată de aromânii din Linotopi în anul 1426 deci, cum stă scris pe frontispiciul ei interior. Revista grecească «Makedonia»* (corect: *«Makedoniki Zoi» - Viața Macedoniei,* n.n.) *a publicat fotografia bisericii și textul pisaniei!"*

Poetul îmi făcea cunoscut că textul de mai sus a fost *transcris numai, din păcate* - și *nu fotografiat.*

Revista în chestiune, din Salonic, îl avea ca director, pe atunci, pe Dl. Cl. Țurcas, aromân de origine, care n-a răspuns întîmpinării noastre scrise (ori poate că nici n-a plecat misiva noastră într-acolo, ceea ce era obișnuit în anii dictaturii comuniste de la noi). La aceeași publicație mai lucra un alt aromân, cercetătorul-filolog, Dl. Socrati Liacu, adept al teoriei vlahofoniei aromânilor, socotiți a fi greci la origine, stupida cunoscută teorie, cunoscută mai ales de la academicianul atenian, Keramopoulos, combătut cu măiestrie de Th. Capidan.

Nici de la Dl Liacu nu s-au putut obține informații suplimentare în problema inscripției. Deși, în afară de noi, Dl S. Liacu a mai fost solicitat în acest sens, dar tot fără succes, și de regretatul nostru cărturar filolog, Tache Papahagi.

Nida Boga îmi transmitea, într-o altă scrisoare, din același an 1972: *El, Liacu a adus vestea inscripției ...*

român" din capitala Greciei - cum preciza poetul și istoricul riguros, L. T. Boga, în scrisoarea sa, de asemenea la dispoziția mea.

Alte informații, mai detaliate și mai sigure nu s-au putut obține nici de la Dl Liacu, și nici de la cele două înalte instanțe ecleziastice, din Athena și din București. De ce oare!?

Altminteri, revista din Salonic, *„Makedoniki Zoi"* publica, în numărul său din februarie 1972, două excelente pagini color ale mînăstirii (bisericii) *„Sfîntul Zaharia"*, din Linotopi, și ale interioarelor ei... Pisania însă... Mister!

Oare, de ce să fi dat înapoi Dl Socrati Liacu, după ce, nesilit de nimeni, semnalase atît de importantă inscripție pentru noi?!... O inscripție ce ar preceda, cu aproape un secol, *Scrisoarea* lui Neacșu din Cîmpulung-Muscel, datată *1521* numai!

Personal, am sesizat conducerea Uniunii Scriitorilor - cea din 1972, dar și cea de după decembrie 1989, fără rezultat însă. Acesteia din urmă m-am adresat chiar în plenul Adunării Generale a Scriitorilor, cînd am cerut să fie trimisă o delegație oficială, de 2-3 scriitori, pe firul relatării de față, la Salonic, la Linotopi, și la Atena. Zadarnic, însă! Poate că între timp, inscripția va fi fost și distrusă deja, mai ales că în acest sens există o îndelungă tradiție... Doamne, cîtă blestemată inerție la noi! Poate că niciunde altundeva în lume...

AROMÂNII, AZI

Frații noștri aromâni din Peninsula Balcanică sunt o ramură a poporul[ui] român, ei rămînînd mai departe, se înțelege, cetățeni ai statelor în care trăie[sc]. Numărul lor este în prezent în jur de 1.500.000 de suflete, ce se repartizea[ză] aproximativ, astfel: 6-700.000 în Grecia; 5-600.000 în Albania; 300.0[00] în fosta Iugoslavie - în Macedonia mai ales, dar și în Bosnia-Herțegov[ina] (morlacii, numiți și maurovlahi), pe întreaga coastă dalmată, inclusi[v] Croația și Slovenia, la care se adaugă 50-60.000 în Bulgaria.

Aici în Țară, au ajuns în emigrări succesive, peste 100.000, num...

„...Cu peste 20 de ani în urmă, prin 1972, remarcabilul poet şi prieten al meu care a fost Nida Boga (semna, ca istoric: L. T. Boga) îmi semnala, într-o scrisoare, pe care bineînţeles că o păstrez, următoarele: ***„Un prieten din București* (eu locuiam atunci în Ploieşti, iar poetul la Vaslui) *mi-a trimis fotografia mănăstirii din satul Linotopi, azi în Grecia. S-ar fi publicat şi pisania mănăstirii, cu litere greceşti, dar cu textul aromânesc următor:* «CARI VA S-VINĂ ŞI VA SI S-ÎNCL'INĂ CU EVLAVIE, LA AESTĂ BISEARICĂ, DUMNIDZĂ VA S-L'I AGIUTĂ. 1426.» *Biserica a fost ridicată de aromânii din Linotopi în anul 1426 deci, cum stă scris pe frontispiciu... Revista grecească «Makedonia»* (corect: *«Makedoniki Zoi» - Viaţa Macedoniei,* n.n.) *a publicat fotografia bisericii şi textul pisaniei!"***

Poetul îmi făcea cunoscut că textul de mai sus a fost *transcris numai, din păcate* - şi *nu fotografiat.* Revista în chestiune, din Salonic, îl avea ca director, pe atunci, pe Dl. Cl. Ţurcas, aromân de origine, care n-a răspuns întâmpinării noastre scrise (ori poate că nici n-a plecat misiva noastră într-acolo, ceea ce era obişnuit în anii dictaturii comuniste de la noi). La aceeaşi publicaţie mai lucra un alt aromân, cercetătorul-filolog, Dl. Socrati Liacu, adept al teoriei vlahofoniei aromânilor, socotiţi a fi greci la origine, stupida cunoscută teorie, cunoscută mai ales de la academicianul atenian, Keramopoulos, combătut cu măiestrie de Th. Capidan.

Nici de la Dl Liacu nu s-au putut obţine informaţii suplimentare în problema inscripţiei. Deşi, în afară de noi, Dl S. Liacu a mai fost solicitat în acest sens, dar tot fără succes, şi de regretatul nostru cărturar filolog, Tache Papahagi.
Nida Boga îmi transmitea, într-o altă scrisoare, din acelaşi an 1972: *„El, Liacu a adus vestea inscripţiei în chestiune, publicată în revista «Makedonia» a cercetărilor macedonene, cu ocazia publicării unor articole privitoare la icoanele şi zugravii de icoane originari din Linotopi".*
Potrivit Dlui Socrati Liacu, o copie a inscripţiei *„s-a trimis la mitropolitul Athenei, iar alta la Patriarhia din Bucureşti, prin ambasadorul român"* din capitala Greciei - cum preciza poetul și istoricul riguros, L. T. Boga, în scrisoarea sa, de asemenea la dispoziţia mea.
Alte informaţii, mai detaliate și mai sigure nu s-au putut obţine nici de la Dl. Liacu, si nici de la cele două înalte instanțe ecleziastice, din Atena şi din Bucureşti. De ce oare!?
Altminteri, revista din Salonic, *„Makedoniki Zoi"* publica, în numărul său din februarie 1972, două excelente pagini color ale mănăstirii (bisericii) *"Sfântul Zaharia",* din Linotopi şi ale interioarelor ei... Pisania însă... Mister! Oare, de ce să fi dat înapoi Dl. Socrati Liacu, după ce, nesilit de nimeni, semnalase atât de importanta inscripţie pentru noi?!... O inscripţie ce ar preceda, cu aproape un secol, *Scrisoarea* lui Neacşu din Câmpulung-Muscel, datată cu 1521 numai!
Personal, am sesizat conducerea Uniunii Scriitorilor - cea din 1972, dar şi cea de după decembrie 1989, fără rezultat însă. Acesteia din urmă m-am adresat chiar în plenul Adunării Generale a Scriitorilor, când am cerut să fie trimisă o delegaţie oficială, de 2-3 scriitori, pe firul relatării de faţă, la Salonic, la Linotopi, şi la Atena. Zadarnic, însă! Poate că între timp, inscripţia va fi fost şi distrusă deja, mai ales că în acest sens există o îndelungă tradiţie... Doamne, câtă blestemată inerţie la noi! Poate că niciunde altundeva în lume..." (Din cartea: **Hristu Cândroveanu. Aromânii ieri și azi: Cultură, literatură, probleme, perspective. Ed. *Scrisul românesc*, Craiova - 1995, p. 24-25).**

(La cele scrise de Hristu Cândroveanu acum două decenii despre „blestemata inerția de la noi" ar mai fi de adăugat că indiferența românească (românească oare să fie?) a clasei politice, parțial, și a celei științifice, este de neîntrecut pe continentul european! Zicând aceste cuvinte mi-a venit în minte un alt caz simptomatic din domeniul uituceniei și indiferenței noastre proverbiale: este vorba de astronomica pauză de 73 de ani de la marea tragedie a Armatei Române de la Cotul Donului, din 19-24 noiembrie 1942, până la inaugurarea de către administrația zisă românească, în data de 25 octombrie 2015, lângă Stalingrad pe teritoriul grandiosului Memorial German, la circa o sută de kilometri depărtare de Cotul Donului, a unui minuscul Cimitir de onoare cu rămășițele pământești ale 80 de ostași români reînhumați din totalul de 150 de mii de ostași români prăpădiți acolo în timpul celui de al Doilea Război Mondial. Sau alt caz-cimitirul românesc de la Kurgan, de lângă Odesa, construcție pornită vreo zece ani în urmă, banii destinați construcției spălați cu mare succes, dar care au fost suficienți doar pentru instalarea Crucii centrale a cimitirului și a unui segment de1/4 din viitorul gard, ca să râdă odesiții de „proverbiala hărnicie și responsabilitate românească").

Citind fragmentul din cartea profesorului Hristu Cândroveanu prezentat mai sus și comparându-l cu cele trei articole primite de la Atena (sau invers) apar mai multe întrebări decât am avea răspunsuri la ele. Cândroveanu a fost aproape providențial: Dacă avea aceste texte la dispoziție s-ar fi bucurat enorm că s-a găsit un român de dincolo de Prut să ajungă la Mănăstirea Sf. Zaharia din Linotopi, dar mai ales să organizeze căutările șă chiar găsirea revistei *„Makedoniki Zoi"* din Salonic și traducerea din greacă a articolului semnat acum 44 de ani (februarie 1972) de către aromânul grec Socrati Liacu...

Dat fiind volumul mare al celor trei articole am decis să le public împreună cu imaginile făcute de mine în drumul spre Linotopi pe saitul: www.romaniidinjurulromaniei.ro. În acest articol pregătit pentru revista LA mă voi referi doar la câteva fragmente din ele, care ne-ar permite să tragem câteva concluzii, repet, subiective, lăsând oastea oamenilor de știință să concluzioneze mai adânc bazându-se pe legile științei pe care au îmbrățișat-o.

Cităm din articolul semnat de profesorul **Dimitrios Makris** ***„Pelerinaj în Linotopi și la Sfântul Zaharia”***:
„...Natura este atât de plină de strălucire sacră încât creează impresia că locul a fost ales special să găzduiască osemintele celor care, pentru ***succesiunea elenismului*** (sublinierea ne aparține – *n.n.*) *și-au găsit sfârșitul, în interesul memoriei naționale.*
...Şcoala din Linotopi a fost construită în anul 1620 și a funcționat o sută de ani după ridicarea ei.
Însa, progresul deosebit și strălucit al acestui loc, numit Linotopi, a fost oprit prin distrugerea lui de otomani în anul 1770, odată cu distrugerea satelor Moshopoleos, Nikolitsas și alte sate cunoscute sub denumirea de ***„Vlahohoria”****, locuitorii din Linotopi, fiind forțați de situație, au părăsit regiunea împrăștiindu-se în diferite alte noi localități...*
...Pelerinajul continuă și în câteva minute ne aflăm iarăși în fața unor ruine împrăștiate. Aici a fost un alt sătuc, Sf. Zaharias, la fel de valoros ca și Linotopi, cel puțin la nivel aghiografic, și care a fost distrus mult mai târziu, în perioada ocupației otomane. Interesul este, de asemenea, atras la fel de mult, însă într-un cadru mai limitat. În apropierea satului a fost descoperită și mănăstirea Sf. Zaharias. Întrebarea e cine de la cine a luat numele, satul de la mănăstire sau mănăstirea de la sat. Cert este că denumirea vine din aceeași sursă.
Totodată această mănăstire are ceva impunător, o construcție măreață acoperită în pantă cu plăci din piatră. Arhitectura mănăstirii ne induce la perioada bizantină. Iconostasul mănăstirii fiind separat de restul, ceea ce dovedește că a fost construit mai târziu. Cupola conică octagonală a mănăstirii este de o frumusețe deosebită, susținută de fronton.
... Când a fost construit acest locaș? ***Răspunsul ni-l oferă o inscripție, AXOA = (1671)*** *care există ca excepție pe fațada exterioară exact deasupra întrării în pronaos. În baza informației oferite acest lăcaș a funcționat în trecut ca mănăstire, fapt confirmat și de ruinile acestuia care nu sunt imprăștiate la distanțe mari, aflându*-se aproape una de alta...”

Pe saitul www.romaniidinjurulromaniei.ro vom republica și articolul semnat de Sokratis Liakou *„Linotopi, țara aghiografilor”*, articol care nu ne este de mare folos pentru a trage concluziile privind anul nașterii celui mai vechi document în limba română dar din care aflăm (mai bine zis din fotografia anexată la articol) de existența unei alte bisericuțe, una minusculă și foarte frumoasă, numită „templu”, care a existat la Linotopi, pe deal, dar care n-a avut nicio pisanie.

Cel de al treilea articol, semnat de **Aggelos Sinanis,** ***„Macedonia de Vest: Kastoria-Linotopi-Sfântul Zaharia-Veterniko-Grammousta-Moschopoli”***, publicat în martie 2006 pe saitul:

www.alladosperiigisis.gr, este mai aproape de gândurile și concluziile poetului Nida Boga și de cele ale a profesorului Hristu Cândroveanu. Iată ce scrie Sinanis în acest articol: *„...Exteriorul bisericii*

(Sf. Zaharia – *n.n.*) *impresionează imediat pe vizitator. În zona de jos sub rămăşiţele picturilor murale ale suprafeței exterioare a peretelui de sud deasupra vechii intrari P. Tsamisis a citit inscripția care se termina cu data 1671, de asemenea a citit și arheologul Myron Michalidis în 1967, și se referă la istoria mănăstirii.*
Astăzi, cercetătorul insistent doar suindu-se pe o scară are probabilitatea să distingă ceva.
În interior situaţia este tragică, deplorabilă și dezamăgitoare chiar și pentru cel mai bine intenţionat vizitator. Picturile din partea de vest, în ciuda construcţiei tardive a pronaosului, sunt distruse. Chiar și cele care au supraviețuit sunt foarte greu de distins din cauza sărurilor, umezelii, uzurii, fumului de la „focurile aprinse de păstori pe timpul iernii”.... Deasupra ușii de la intrare există o inscripţie aproape complet distrusă. Cu dificultate se citesc câteva cuvinte, care mărturisesc, dar care nu ajung pentru o concluzie definitivă. Se menţionează că aceasta a fost scrisă în vlahă cu caractere greceşti: **„Cari va s-vină și va s-înclină cu evlavie, la aeastă bisearică, Dumnidză va s-li agiută...”.** (Acest fragment a fost citat de către H. Cândroveanu în cartea sa, fragmaent de text pe care îl postăm în articolul lui Sinanis, în limba greacă, în care este menționat citatul dat, fără a fi indicat și anul scrierii, 1426 sau 1671 – *n.n.*).
Este un punct de vedere foarte interesant care va trebui cercetat de către specialisti, deoarece odată cu trecerea timpului dispar „dovezile”. Până astăzi, cunoşteam doar o inscripție și, bineînțeles, în trei limbi „greacă”- limba eclisiastică oficială, „apla” – limba populară la momentul dat, și „Vlaha” cu alfabetul grec, care se află în Mănăstirea veche a Sfinților Apostoli Kleinovou, Kalabaca. Funinginea anilor a acoperit toate suprafețele, toți Sfinții sunt aici, în picioare cu săbiile lor, unii ținând în mână cruci, alții Evanghelia, în timp și în cupola bisericii este salvat Pantocratorul înconjurat de puteri angelice”

* * *

Așadar, profesorul **Dimitrios Makris,** în interesul **„succesiunii elenismului”** pe teritoriile istorice ale aromânilor jertfește o întreagă comunitate minoritară națională, cea a aromânilor, nimind-o ***„vlahohoria”...*** Mai jos indicându-ne și anul când, chipurile, a fost făcută inscripția, în 1671. Și dacă ar fi să-l credem lui Makris, biserica din Linotopi s-a deschis cu o jumătate de secol mai târziu decât școala din acest sat istoric, anul 1620...
Chiar dacă foarte posibil ne minte acest profesor privitor la anul inscripției de la intrarea în Biserica Sf. Zaharia, 1671, în loc de 1426, cum e la Nida Boga și Hristu Cândroveanu, m-am bucurat că Makris totuși recunoaște existența acelei inscripții. Foarte important e că ea a existat. Despre existența ei ne vorbește cu jumătate de gură și Sinanis, fără a menționa și anul scrierii ei... Amintim aici că și profesorul Tanașoca zicea despre inscripție, fără să insiste, că este „un fel de binecuvântare, în limba greacă, la intrarea în biserică”. Liaku nu ne vorbește nimic despre pisanie, în schimb ne prezintă o imagine a unei alte biserici Sf. Zaharia.
Profesorii eleniști, antiaromâni, nu ne-au convins de adevărul susținut de ei și, deci, până la apariția

altor documente doveditoare, rămâne în vigoare, teza poetului Nida Boga și a profesorului Hristu Cândroveanu privitor la existența pisaniei de la Linotopi și a anului nașterii celui mai vechi text românesc cu grafie elenă, și anume 1426...

Ne îndoim și de faptul că școala a fost inaugurată înaintea bisericii. Mai repede putea fi invers sau măcar concomitent, adică o școală pe lângă biserica din sat.

Chiar dacă investigația noastră încă nu este definitivată, căutările realizate la ora actuală ne permit să tragem aceste concluzii, ziceam, subiective. Într-un fel sau altul, vom mai încerca odată să forțăm ușa frumoasei biserici Sf. Zaharia de lângă Linotopi, cine știe ce mai vede acolo, înăuntru, aparatul de luat vederi...

Căutările vor continua pentru că **O SUTĂ DE ANI DE ADÂNCIRE ÎN ISTORIA SCRISULUI ROMÂNESC EGALEAZĂ CU O SUTĂ DE ARGUMENTE ÎN PLUS ÎN FAVOAREA VEȘNICIEI CULTURII ROMÂNEȘTI PE CONTINENTUL NOSTRU!..**

Nida Boga și Hristu Cândroveanu ne-au adus suficiente argumente ca să credem că pisania a existat și chiar există, cu anul scrierii ei șters. Dar dacă e așa cu adevărat, pricep de ce nu sunt interesați oficialii- „binevoitori" ai statului grec sau cei ai Bisericii grecești în scoaterea la iveală a acelor argumente pro aromâne… După cum „recunosc" și „iubesc" ei minoritățile naționale din țara lor nu este greu de presupus de ce și cum au dispărut anumite urme ale scripturii date.

Nici până azi nu a fost renovată biserica Sf. Zaharia și nu a fost reconstruit un drum de cinci kilometri pentru pelerinii aromâni și pentru turiștii interesați de această biserică ortodoxă?

În fine, ce fericit aș fi dacă aș putea citi cât mai curând posibil în presa internațională următoarele titluri de presă: **„Guvernul Greciei a recunoscut minoritatea armânească din țară!"; „Cu prilejul Zilei Naționale a Greciei Cabinetul de Miniștri al acestui stat - membru al UE, a organizat un șir de manifestări din care face parte și vernisarea unei mari expoziții de cărți și reviste în care se va regăsi pentru prima dată întreaga colecție a revistei „Makedoniki Zoi" (*Viața Macedoniei*)"; „Grecii au aprobat proiectul asfaltării drumului de 38 de kilometri Eptakhori-Linotopi-Gramos, plus cinci kilometri de la Linotopi până la Biserica Sf. Zaharia din Munții Gramos, precum și proiectul reconstrucției Bisericii Sf. Zaharia cu restabilirea renumitei pisanii scrise acum 590 de ani în limba băștinașilor aromâni ai acestor locuri"…**

Vasile Șoimaru

Publicat în revista ***Literatura și arta***, iunie-iulie 2016

DRUMUL ANEVOIOS SPRE LINOTOPI
ÎN 25 DE IMAGINI FOTOGRAFICE

(Rămășițele satelor istorice aromânești Linotopi, Gramostea în reconstrucție și Biserica Sf. Zaharia)

ΠΑΛΑΙΟΣ ΟΙΚΙΣΜΟΣ
ΛΙΑΝΟΤΟΠΙΟΥ

Αγ. Ζαχαρίας

Μονή Αγίου Ζαχαρία
Monastery of Ayios Zacharias
ΔΕΞΑΜΕΝΗ
ΝΕΡΟΥ

C KE 288
MD

Monastery of Ayios Zacharias

